

УДК 340.123.4

LEGAL NIGILISM IN UKRAINE: CAUSES AND METHODS OF OVERCOMING

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Rysmenna O.P. / Письменна О.П.,

Ph. D.as.prof. / к.ю.н., доц.

Lavrentii Z.O. / Лаврентій З.О.,

student / студент

Vasyl' Stus Donetsk National University

Донецький Національний Університет імені Василя Стуса

***Анотація:** Правовий нігілізм – це серйозна проблема для України, яка негативно впливає на правопорядок, економічний розвиток та соціальний спокій. В роботі досліджується проблема правового нігілізму в Україні, висвітлюючи його причини та можливі шляхи подолання.*

***Ключові слова:** Правовий нігілізм, Україна, причини, шляхи подолання, правосвідомість.*

***Abstract:** Legal nihilism is a serious problem for Ukraine, which negatively affects law and order, economic development, and social peace. The work examines the problem of legal nihilism in Ukraine, highlighting its causes and possible ways to overcome it.*

***Key words:** Legal nihilism, Ukraine, causes, ways to overcome it, legal awareness.*

Вступ.

Україна, як незалежна країна, що вийшла з кола впливу Радянського Союзу, зіткнулася з численними викликами в сфері правового регулювання. Одним із найбільших серйозних проблем, які виникли в процесі формування правової системи, є правовий нігілізм.

Актуальність теми зумовлена тим, що існування правового нігілізму безпосередньо впливає на стан правопорядку та законності в суспільстві. Подолання правового нігілізму в Україні є ключовим завданням для побудови справедливого і розвинутого суспільства, де право і справедливість стануть важливими цінностями для кожного громадянина України.

Основний текст

Проблеми правового нігілізму досліджувались не одне десятиліття такими науковцями: Д. Стрілко, М. Бурдоносова, А. Луцький, В. Копейчикова, О. Зрячкіна, І. Голосніченко, Н. Волковицька та інші.

Правовий нігілізм – соціальний феномен, який упродовж останніх десятиліть був вельми «популярним предметом» наукових досліджень. Дослідники називають такі його різновиди, як абсолютний і відносний, конструктивний і деструктивний, теоретичний і практичний, активний і пасивний, «гедонічний» і «аскетичний», первинний і похідний, стійкий і нестійкий, явний і прихований, конформістський і принциповий, раціональний і емоційний, нігілізм сили й слабості. Зазначене свідчить, що правовий нігілізм – поняття досить ємне, багатомірне.

Правовий нігілізм – це один з напрямків суспільно-політичної думки, яка заперечує соціальну й особисту цінність права, вважає його найменш сучасним способом регулювання суспільних відносин. Суть його – в загальному

негативно заперечувальному, неповажному відношенню до права взагалі і, зокрема, до Законів, інших нормативних актів і до встановленого правопорядку. [1] З цього слідує, що правовий нігілізм є динамічним явищем і змінюється під впливом різних чинників.

Для з'ясування основних причин утворення правового нігілізму в Україні згадаємо радянську владу, де сформувалося зневажливе ставлення до права, і згадаємо слова О. Герцена, «вбило всяку повагу до законності»[2]

Україна як колишня частина Радянського Союзу має складну історію, пов'язану із тотальним контролем влади над суспільством та відсутністю правової культури. І це справило великий вплив на формування правового нігілізму серед громадян. Наслідки колишнього радянського режиму та багаторічної влади авторитарних структур залишили певні сліди в менталітеті українців щодо відношення до права і законів.

На думку багатьох учених, у формуванні правового нігілізму відіграє сформований соціально-психологічний синдром. Багато хто вважає, що вирішити особисту проблему без хабара, знайомств – дуже важко, і фактично неможливо. Ця тенденція має глибокі історичні корені, вона була притаманна адміністративно-правовій системі російської імперії, перекочувала і в політико-правовий простір колишнього СРСР, і особливо глибоко вкорінилась у психології мас у т. зв. «період застою». Після проголошення незалежності нашої держави суспільство увійшло у нові відносини з цією психологією та мораллю. В Україні криміналізовані майже усі сфери. Фактично в усіх структурних підрозділах органів влади та на усіх рівнях управління збереглася стійка тенденція до корупції [3]

Тому ще однією причиною правового нігілізму в Україні є значні корупційні ризики та, як результат, недовіра громадян до влади. Коли громадяни спостерігають, що представники влади, включаючи політиків, чиновників та правоохоронців, зловживають своїм становищем для особистого збагачення, це призводить до втрати довіри до держави та її інституцій. Громадяни починають сприймати правоохоронні органи і судову систему як інструменти для захисту корупціонерів, а не для захисту прав і справедливості.

Україна, як самостійна держава, робить все можливе, щоб виправити становище та знайти шляхи подолання цього негативного явища. З цією метою було запроваджено ряд реформ. Серед них, розпочато судову реформу, яку здійснюють на вимогу країн-партнерів ЄС і США. Також було затверджено державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні на 2015–2017 роки (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015р. № 265). Було запроваджено Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, що визначило правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України. І ще, Закон України «Про запобігання корупції» прийнятий 14 жовтня 2014 року № 1700-VII і Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» та інші.

Ще однією причиною правового нігілізму є порушення прав особи,

особливо таких, як право на життя, честь, гідність, житло, майно, безпеку, слабкий механізм їх правового захисту підриває віру в закон, в можливість держави забезпечити порядок і спокій у суспільстві, захистити людей від злочинних посягань. Безсилля ж права не породжує позитивного ставлення до нього з боку населення, а спричиняє лише роздратування, невдоволення і протест.[4]

Соціально-економічна нестабільність також стимулює розвиток правового нігілізму. Підвищення вартості комунальних послуг, безробіття, зростання цін, низький рівень соціальної захищеності населення- все це викликає нігілістичне ставлення до законів і права в цілому незалежно від соціально-психологічної стійкості особи.

Також важливо зазначити, що в наш час в Україні відсутній достатній рівень правової культури, правосвідомості та правового виховання. Багато громадян України мають недостатні знання про свої права та обов'язки. Це сприяє поширенню правового нігілізму, оскільки люди не розуміють, як правові норми впливають на їхнє життя та як вони можуть відстоювати свої права.

О.В. Дручек вважає, що правовий нігілізм це свідомо-вольове заперечення чинного права активною або пасивною поведінкою конкретних осіб чи окремих суспільних груп, що ускладнює чи унеможлиблює правове регулювання й призводить до руйнування держави та занепаду суспільства.[5] Цей підхід був визначений давно, але він актуальний і сьогодні та зазначає певну форму класифікації явища правового нігілізму серед різних груп людей.

Активна поведінка правового нігілізму означає вчинення дій, які явно порушують закони та правила. Це може включати в себе такі дії, як злочини, шахрайство, вандалізм, публічні акти протесту, інші правопорушення. Люди можуть виявляти активний правовий нігілізм з різних причин, включаючи незгоду з певними законами, невдоволеність системою правосуддя, або відчуття безпеки або вигоди при порушенні закону. Така поведінка часто має правові наслідки, такі як арешти, судові процеси та покарання.

Пасивна поведінка правового нігілізму означає відмову дотримуватися законів та правил, але при цьому не виражається в активних порушеннях закону. Це може включати в себе ігнорування правових норм, відмову від участі у судових процесах, несумлінне дотримання правил тощо. Пасивний правовий нігілізм може мати різні причини, включаючи недовіру до системи правосуддя, відчуття безсилля перед несправедливістю, або просто байдужість до правових норм.

Хоча правовий нігілізм у свідомості особи на початках не викликає бажання порушувати правові норми, проте при певних умовах правова свідомість може настільки трансформуватися, що вчинення злочинних діянь не видається особі чимось забороненим, бо право для неї в цілому неправомірне явище. За статистикою це одна із причин вчинення протиправних діянь [6]

Найголовнішим для подолання правового нігілізму в Україні на нашу думку є пробудження інтересу до правових знань і забезпечення їх доступності. Вдосконалення правової освіти населення (адже це стосується не лише

студентів-правників, а й кожного громадянина України). Це також сприятиме розбудові правової, соціальної та демократичної держави загалом.

Варто погодитися з думкою Л. Мороз, що «мінімізація правового нігілізму потребує комплексних заходів щодо економічної, політичної та правової стабілізації суспільства. Необхідно спрямувати політику держави на: захист інтересів особистості, всебічне забезпечення добробуту громадян, суворе дотримання Конституції і законів України усіма державними органами; професійну законодавчу діяльність, широке публічне висвітлення законопроектної діяльності, вдосконалення правової експертизи нормативно-правових актів; підвищення професійного рівня посадових осіб і державних службовців; застосування різних форм правового виховання та правової освіти населення» [7]

Зазначені вище шляхи подолання правового нігілізму не є вичерпні та можуть бути доповнені, проте, наразі їх буде достатньо для зменшення рівня правового нігілізму в Україні.

Висновки.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сьогодення свідчить, що правовий нігілізм багатолікий, здатний швидко мімікрувати, змінюватись, пристосовуватись до різних обставин. Існує багато форм і аспектів його прояву. Правовий нігілізм в Україні є серйозною проблемою, що загрожує правовому порядку, економічному розвитку та соціальному спокою в країні. Щоб подолати цю проблему, необхідно впроваджувати комплексні реформи, спрямовані на зміцнення правової системи, боротьбу з корупцією, підвищення довіри до державних інституцій та створення умов для активної громадянської участі. Тільки таким шляхом Україна зможе розвивати себе як справедлива та правова держава, забезпечуючи права та свободи своїх громадян. Ми згодні з тим, що повністю подолати його неможливо і це утопія. Однак, звести його до рівня мінімуму шляхом застосування всеосяжних заходів для реального забезпечення верховенства права на міжнародній арені цілком можливо.

Література:

1. Копайгора І.Д. Правовий нігілізм в Україні: поняття, причини виникнення, етапи становлення. *Forum Prava*, 2017. С.189–194
2. Герцен А. Про розвиток революційних ідей у росії. Твори 1851-1872 років. Збір. Тв.: в 30 т. М.: Вид-во Академії наук СРСР 1956. Т. 7. 251 с.
3. Ряшко О. Соціальні фактори і чинники та їх вплив на негативний імідж міліції. Проблеми державотворення та правотворення в Україні (в контексті порівняльного правознавства та права на приватність): матеріали круглого столу. Л.: ЛьвДУВС, 2009. 221 с
4. Турчин О. С. Правовий нігілізм: сутність та шляхи подолання. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція *ADVANCED TECHNOLOGIES OF SCIENCE AND EDUCATION*. 23–26 березня 2021.
5. Дручек О.В. Детермінанти правового нігілізму: загальна характеристика. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3. С. 16–27

6. Баганець О. Стан організованої злочинності та протидія їй на території України у 2020 році (Частина 2). URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/stan-organizovanoyi-zlochynnosti-ta-protydiya-yij-na-terytoriyi-ukrayiny-u-2020-rotsi-chastyna-2/> (дата звернення: 23.01.2024)

7. Мороз Л.І. Мінімізація правового нігілізму як умова національної безпеки держави. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2 (1). С. 117–126